

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
ფიზიკის ინსტიტუტი

ფიზიკის შესავალი

ლექცია 2

აჩქარება,
თანაბრადაჩქარებული მოძრაობის კინემატიკა,
თავისუფალი ვარდნა

ფიზიკის შესავალი, ალ. თევზაძე, 2010
ლექცია/გვერდი: 2/1

წინა ლექციაში

ფიზიკურ ერთეულთა სისტემა: SI
ფიზიკური ერთეულების პრეფიქსები
განზომილებათა ანალიზი

მოძრაობა
საშუალო და მყისიერი სიჩქარე
X-T დიაგრამა

ფიზიკის შესავალი, ალ. თევზაძე, 2010
ლექცია/გვერდი: 2/2

აჩქარება

აჩქარებული ეწოდება მოძრაობას ცვალებადი სიჩქარით.

აჩქარებულია მოძრაობა **ზრდადი** სიჩქარით;
აჩქარებულია მოძრაობა **კლებადი** სიჩქარით;

ფიზიკური თვალსაზრისით სხეული მოძრაობს **აჩქარებით** თუკი იგი ან **ჩქარდება**, ან **ნელდება**;

აჩქარებას შეიძლება იყოს დადებითი ან უარყოფითი

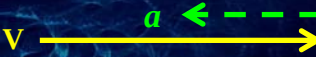
ფიზიკის შესავალი, ალ. თევზაძე, 2010
ლექცია/გვერდი: 2/3

აჩქარება და სიჩქარე

სიჩქარე და აჩქარება თანამიმართულია:
სიჩქარე მატულობს (*მოძრაობა დადებითი აჩქარებით*)

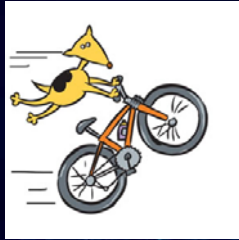
სიჩქარე და აჩქარება უკუმიმართულია:

სიჩქარე იკლებს (*მოძრაობა უარყოფითი აჩქარებით*)

აჩქარება

სიჩქარის ცვლილების შეგრძნება მოძრაობაში

სიჩქარის ზრდა ($a > 0$)

სიჩქარის კლება ($a < 0$)

აჩქარება

აჩქარება არის სიდიდე, რომელიც აღწერს სიჩქარის ცვლილების სისწრაფეს

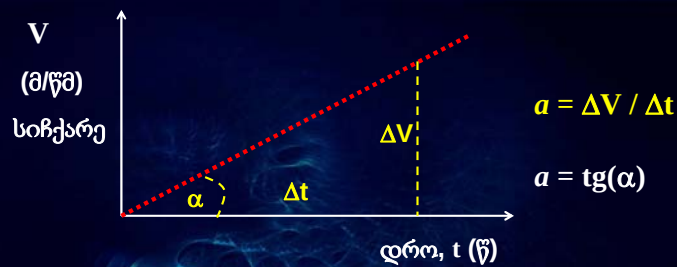
$$a = \frac{\Delta V}{\Delta t} = \frac{V_2 - V_1}{t_2 - t_1}$$

უძრავი ან მუდმივი სიჩქარით მოძრავი სხეული:

$$\underline{a = 0}$$

V-T დიაგრამა

წრფივი თანაბრად აჩქარებული მოძრაობა

აჩქარების გრაფიკული ექვივალენტი:
დახრის კუთხე

მოძრაობა მუდმივი აჩქარებით

სიჩქარის ცვლილება: $a = \Delta V / \Delta t$, $\Delta V = V - V_0$

$$V = V_0 + a \Delta t$$

მოძრაობის საშუალო სიჩქარე: $V_{საშ} = (V_0 + V) / 2$

განვლილი მანძილი: $\Delta S = V_{საშ} \Delta t$

$$\begin{aligned} \Delta S &= (V_0 + V) / 2 \Delta t = (V_0 + V_0 + a \Delta t) / 2 \Delta t = \\ &= V_0 \Delta t + a \Delta t^2 / 2 \end{aligned}$$

მოძრაობა მუდმივი აჩქარებით

საწყისი დროის მომენტი: $t_0 = 0$ მაშინ: $\Delta t = t - t_0 = t$

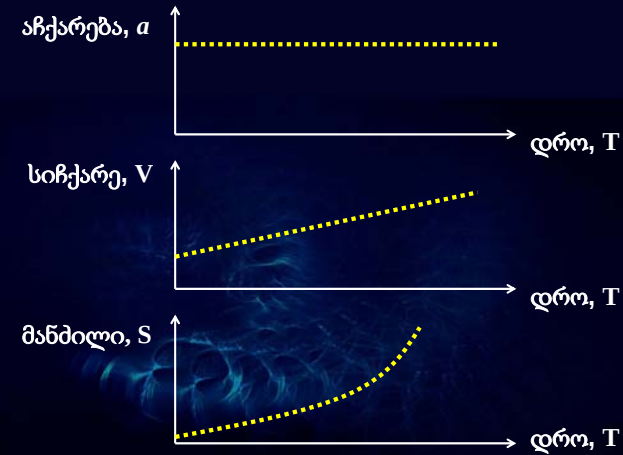
გადაადგილება: $\Delta S = S - S_0$

სიჩქარე და გადაადგილება თანაზრდაჩქარებული მოძრაობისას:

$$V(t) = V_0 + a t$$

$$S(t) = S_0 + V_0 t + a t^2 / 2$$

მოძრაობა მუდმივი აჩქარებით

მოძრაობა ცვალებადი აჩქარებით

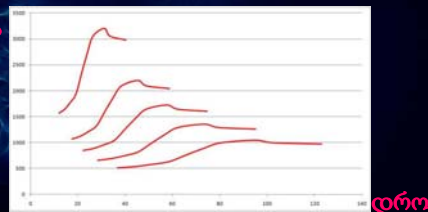
ფორმულა-1 სტარტი

მოძრაობა ცვალებადი აჩქარებით

აჩქარება

გადაცემთა
კოლოფი: 1,2,3,4,5

მოძრაობა ცვალებადი აჩქარებით

საშუალო აჩქარება: $a = (V_2 - V_1) / (t_2 - t_1)$

მყისიერი აჩქარება:

$$a = \Delta V / \Delta t$$

$$(\Delta x \rightarrow 0)$$

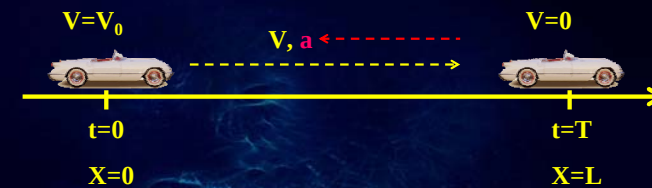
დიფერენციალური ფორმით: $a = dV/dt = d^2r/dt^2$

აჩქარება და დამუხრუჭება

დამუხრუჭების კინემატიკა

რა დროში და რა მანძილში გაჩერდება მანქანა თუკი იგი იწყებს დამუხრუჭებას V_0 სიჩქარეზე. მოძრაობის შენელება ხდება თანაბარი აჩქარებით a_0 .

მანქანის გაჩერების დრო: T მანძილი: L

დამუხრუჭების კინემატიკა

$$(V = V_0 + a t)$$

$$0 = V_0 - a_0 T$$

მანქანის გაჩერების დრო:

$$T = V_0 / a_0$$

განვლილი მანძილი:

$$(X = X_0 + V_0 t + a t^2 / 2)$$

$$L = V_0 T - a_0 T^2 / 2 = V_0 V_0 / a_0 - a_0 (V_0 / a_0)^2 / 2$$

$$L = V_0^2 / (2a_0)$$

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

ფიზიკური ამოცანის დამოუკიდებლად ამოხსნა

1. ამოცანის შეფასება;
2. ამოცანის ფორმულირება;
3. ამოხსნა;
4. შედეგის შემოწმება;

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

1. ამოცანის შეფასება

ყურადღებით წაიკითხეთ ამოცანა;

შეაფასეთ ფიზიკური მოდელი;
(წრფივი მოძრაობა? მუდმივი აჩქარება?)

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

2. ამოცანის ფორმულირება;

აირჩიეთ: კოორდინატა ღერძის მიმართულება,
კოორდინატა სათავე, დროში საწყისი მომენტი.

ჩამოწერეთ ამოცანაში მონაწილე ფიზიკური
ცვლადები (V_0 , V_1 , t_0 , t_1 , X_0 , X_1 , a , ...)

რომელი ცვლადია ცნობილი და რომელი უცნობი?

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

3. ამოხსნა

გამოიყენეთ კინემატიკის განტოლებები და ცნობილი
ცვლადების საშუალებით გამოსახეთ (გამოთვალეთ)
უცნობი ცვლადები;

პროცესი შეიძლება მოიცავდეს რამდენიმე
შუალედურ საფეხურს;

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

4. შედეგის შემოწმება

– შეამოწმეთ ფორმალურად მიღებული შედეგის
განზომილება. ემთხვევა გამოთვლილი სიდიდის
განზომილება საძიებელი ფიზიკური სიდიდის
განზომილებას?

– შეაფასეთ შედეგი პრაგმატული მოსაზრებებით.
რამდენად რეალისტურია მიღებული რიცხვითი
შედეგი.

ამოცანა # 1

მოტოციკლისტი იწყებს თანაბრადჩქარებულ მოძრაობას როგორც კი გასცდება ქალაქის საზღვრის მაჩვენებელ ნიშანს. მისი აჩქარებაა 4 მ/წმ^2 .

$t=0$ მომენტში იგი 5 მეტრით გასცდა ნიშანს და მოძრაობს 15 მ/წმ სიჩქარით.

ა) იპოვეთ მოტოციკლისტის ადგილმდებარეობა და სიჩქარე $t=2 \text{ წმ}$ მომენტისათვის.

ბ) იპოვეთ მოტოციკლისტის ადგილმდებარეობა როდესაც მისი სიჩქარე იქნება 25 მ/წმ .

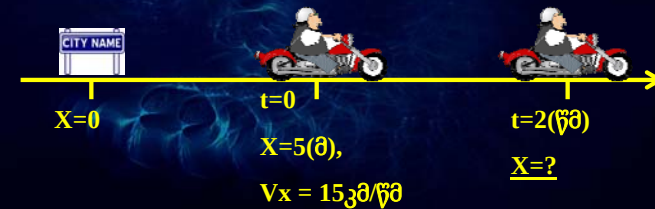
ამოცანა # 1

1. ამოცანის შეფასება

მოძრაობა წრფის გასწვრივ;

მოძრაობა თანაბარი აჩქარებით;

2. ამოცანის ფორმულირება;

ამოცანა # 1

3. ამოხსნა

$$X = X_0 + V_0 t + a t^2 / 2$$

$$X = 5 (\text{მ}) + 15 (\text{მ/წმ}) 2 (\text{წმ}) + 4 (\text{მ/წმ}^2) 2^2 (\text{წმ}^2) / 2 = \\ = (5 + 30 + 8) (\text{მ}) = 43 (\text{მ})$$

მანძილი 2 წამის შემდეგ:

$$X = 43 \text{ მ}$$

ამოცანა # 1

სასარგებლო ფორმულა

$$X = X_0 + V_0 t + a t^2 / 2, V = V_0 + a t$$

$$t = (V - V_0) / a$$

$$X = X_0 + V_0 (V - V_0) / a + a (V - V_0)^2 / (2a^2)$$

$$X - X_0 = (V^2 - V_0^2) / (2a)$$

$$V^2 - V_0^2 = 2a (X - X_0)$$

ამოცანა # 1

$$V^2 - V_0^2 = 2a (X - X_0)$$

$$(25 \text{ მ/წმ})^2 - (15 \text{ მ/წმ})^2 = 2 \cdot 4 \text{ (მ/წმ}^2\text{)} (X - 5 \text{ (მ)})$$

$$X - 5(\text{მ}) = (625 - 225) \text{ (მ/წმ)}^2 / (8 \text{ მ/წმ}) = 400 / 8 \text{ (მ)}$$

$$X = 5(\text{მ}) + 50(\text{მ}) = 55(\text{მ})$$

ადგილმდებარეობა 25მ/წმ სიჩქარისას:

$$X = 55 \text{ მ}$$

ამოცანა # 1

4. შედეგის შემოწმება

$$\text{ა) } X = 43 \text{ მ}$$

$$\text{ბ) } X = 55 \text{ მ}$$

განზომილება +
მანძილის შეფასება +

ამოცანა #2

ორი მოძრაობის სხეულის კინემატიკა

ავტომობილი გაივლის შუენიშნის წითელ შუქზე მუდმივი 15 მ/წმ სიჩქარით. დარღვევას ამჩნევს პოლიციელი მოტოციკლზე და იწყებს აჩქარებულ მოძრაობას დამრღვევის შესაჩერებლად. პოლიციელის აჩქარება მუდმივია და უდრის 3 მ/წმ². რამდენ ხანში დაეწევა პოლიციელი დამრღვევს?

ამოცანა #2

დამრღვევი: ინდექსი 1;

პოლიციელი: ინდექსი 2;

$$X = X_0 + V_0 t + a t^2 / 2$$

$$X_1 = 0 + V_1 t + 0 t^2 / 2 = V_1 t$$

$$X_2 = 0 + 0 t + a t^2 / 2 = a t^2 / 2$$

$$\text{დაწევა: } X_1 = X_2 \quad V_1 t = a t^2 / 2; \quad t = 2 V_1 / a;$$

$$t = 2 \cdot 15 \text{ (მ/წმ)} / (3 \text{ მ/წმ}^2) = 30/3 \text{ (წმ)} = 10 \text{ (წმ)}$$

$$t = 10 \text{ (წმ)}$$

თავისუფალი ვარდნა

დედამიწის სიმძიმის ველში
თავისუფალი ვარდნა: მაგ. მონეტის
ჩამოგდება ერთი ხელიდან მეორეში

მველი წარმოდგენებით მძიმე
სხეული ვარდება უფრო სწრაფად;

გალილეის ექსპერიმენტებმა აჩვენეს
რომ თავისუფალ ვარდნის აჩქარება
მუდმივია

თავისუფალი ვარდნა

სხეულის ვარდნა დედამიწის სიმძიმის ველში

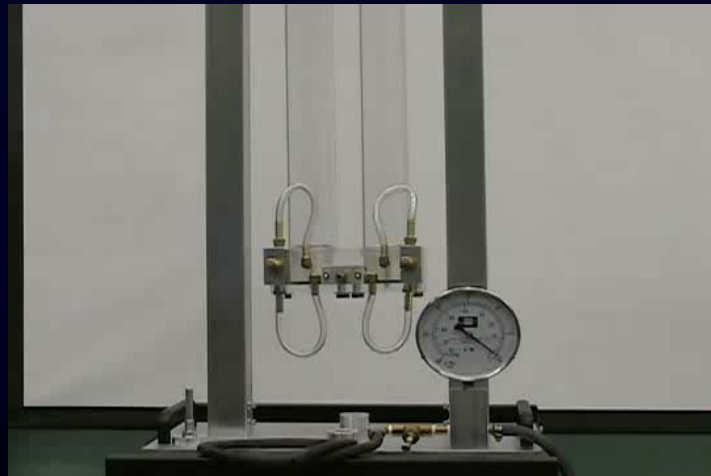
თავისუფალი ვარდნის აჩქარება: $g = 9.8 \text{ მ/წმ}^2$

- დედამიწის ზედაპირთან ახლოს;
- ჰაერის წინააღმდეგობა უმნიშვნელოა;
(დაბალი სიჩქარეები)

ბილიარდის ბურთის ვარდნის ფოტოები
გადაღებული ტოლ დროის ინტერვალებში

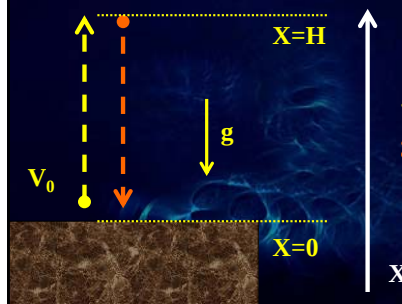

თავისუფალი ვარდნის აჩქარება

ამოცანა #3

რა სიმაღლეზე ავა და რა დროში ჩამოვარდება
ვერტიკალურად ზემოთ 15 მ/წმ სიჩქარით
ატყორცნილი ბურთი?

აღმავალი ტრაექტორია;
ვარდნის ტრაექტორია;

ამოცანა #3

$$V^2 - V_0^2 = 2a (X - X_0)$$

აღმავალი ტრაექტორია: $a = -g$

$$0 - (15 \text{ მ/წმ})^2 = -2 g H$$

$$H = 15^2 (\text{მ/წმ})^2 / (2 \times 9.8 \text{ მ/წმ}^2) = 225 / 19.6 (\text{მ})$$

$$H = 11.48 (\text{მ})$$

$$V = V_0 + a t \quad 0 = 15 (\text{მ/წმ}) - 9.8 (\text{მ/წმ}^2) t$$

$$T_1 = 15/9.8 (\text{წმ}) = 1.53 (\text{წმ})$$

ამოცანა #3

ვარდნის ტრაექტორია:

$$X = X_0 + V_0 t + a t^2 / 2$$

$$0 = H + 0 T_2 - g T_2^2 / 2$$

$$T_2 = (2H/g)^{1/2}$$

ვარდნის დრო:

$$T_2 = (2 \times 11.48 / 9.8) = 1.53 (\text{წმ})$$

$$T_1 = T_2$$

აღმავალ და დაღმავალ ტრაექტორიებზე მოძრაობა
მიმდინარეობს დროში სიმეტრიულად

კინემატიკა

აჩქარებული მოძრაობა

ამოცანის ამოხსნის სტრატეგია

ამოცანები და მაგალითები

თავისუფალი ვარდნა

www.tevza.org/home/course/phys2011